

УДК 371. 015. 3

**FORMATION OF MOTIVES FOR EDUCATIONAL ACTIVITIES OF
EDUCATION ACQUISITIONS IN THE STUDY OF NATURAL
DISCIPLINES****ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН****Manzii O./Манзій О.А.***s.n.s., as.prof./к.прир.н., доцент,**Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. Система вищої освіти, яка склалася в Україні, потребує аналізу з метою виявлення цінного досвіду, безумовно корисного для побудови освіти нового типу. Було зроблено висновок про багатозначність терміну мотиви навчальної діяльності. Виявлено, що класифікація мотивів навчання – це одне із найскладніших питань в педагогіці. Науковці по-різному класифікують мотиви навчання, але здебільшого виділяють пізнавальні, соціальні та професійні мотиви. Пізнавальна мотивація займає провідне місце, в порівнянні з іншими групами мотивів у виборі студентів при вивченні природничих дисциплін.

Ключові слова: мотиви навчання, студенти.

Вступ.

У психолого-педагогічній літературі по-різному трактуються мотиви навчання. Було зроблено висновок про багатозначність цього терміну. Виявлено, що класифікація мотивів навчання – це одне із найскладніших питань в педагогіці. Науковці по-різному класифікують мотиви навчання, але здебільшого виділяють пізнавальні, соціальні та професійні мотиви. При чому пізнавальна мотивація займає провідне місце, в порівнянні з іншими групами мотивів у виборі студентів.

Основний текст.

Мотив є формою прояву потреби людини (фр. *motif* – спонукальна причина, привід до дії). Це – спонукання до діяльності, відповідь на те, заради чого вона відбувається.

Мотивація учіння – це комплекс властивих здобувачам освіти мотивів, які спонукають і спрямовують його пізнавальну діяльність, значною мірою визначають успішність. Мотиви спрямовують, організовують пізнання, надають йому особистісного значення.

Мотиви, які безпосередньо не пов'язані з діяльністю, але впливають на її успішність, є **зовнішніми**. Вони безпосередньо не стосуються змісту, процесу та результатів освітньої діяльності. До них можна віднести:

- бажання отримати в майбутньому певну професію;
- вимоги викладачів;
- почуття обов'язку;
- прагнення утвердитись серед однокурсників;
- бажання уникнути покарань чи інших неприємностей;
- прагнення продемонструвати оточуючим і собі свої можливості;
- почуття власної гідності;

- бажання отримувати високі оцінки й уникати низьких оцінок;
- небажання виглядати гіршим за інших;
- усвідомлення значення навчання для майбутнього життя;
- бажання заслужити авторитет серед викладачів;
- прагнення зробити приємне батькам тощо.

Для полегшення орієнтації в них, усі зовнішні мотиви можна згрупувати у три умовні групи:

- *широкі соціальні мотиви*, що полягають у прагненні отримати знання, щоб бути корисним суспільству, в розумінні необхідності навчитись і в почутті відповідальності;

- *мотиви самоствердження*, що означають прагнення знайти певну позицію, місце в стосунках з оточуючими, заслужити в них авторитет, потреба у самоповазі, яка може бути реалізована через досягнення в навчанні, коли студент прагне успіху в постійному змаганні з самим собою;

- *мотиви соціального співробітництва*, бажання підтримувати добрі стосунки з викладачами і однокурсниками в ході навчання.

Існують **внутрішні** мотиви, до яких належать спонукання, в основі яких лежить задоволення від процесу та безпосередніх результатів освітньої діяльності. Внутрішні мотиви ніколи не існують до і поза самою діяльністю, вони виникають, якщо навчальна діяльність викликає у студентів позитивні емоційні переживання. До цього типу мотивів належать:

- *широкі пізнавальні мотиви*, що полягають в орієнтації здобувача освіти на оволодіння новими знаннями, інтерес до нових захоплюючих фактів, явищ, їхніх внутрішніх властивостей, до закономірностей, теоретичних принципів, ідей тощо;

- *навчально-пізнавальні мотиви*, що полягають в орієнтації здобувача освіти на засвоєння способів добування знань (інтерес до прийомів самостійного засвоєння знань, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції та оптимальної організації своєї навчальної діяльності).

Навчання по-різному впливає на розумовий розвиток залежно від того, наскільки успішно воно виховує в здобувача освіти повноцінні мотиви учіння. Дослідні дані свідчать, що структура навчальної діяльності, адекватна цілям навчання, є фактором формування у здобувача освіти не лише систем операцій і знань, а й навчальних, пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, прагнення до самоосвіти [1].

Мотиви учіння у кожної особистості індивідуальні.

Викладач повинен:

- спостерігати;
- створювати ситуації, що потребують саморегуляції поведінки студента;
- спонукати до висловлювань;
- виявляти свої почуття;
- розібратися в мотивах;
- проектувати особистість.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дає змогу виявити сприятливі передумови формування у здобувача освіти позитивних мотивів учіння.

Серед сприятливих передумов виділяють:

- ✓ позитивне ставлення до викладача як до людини, що має не лише фахові знання, а й високі людські якості;
- ✓ готовність сприймати і наслідувати цю людину;
- ✓ потреба у нових враженнях;
- ✓ природна допитливість;
- ✓ роздуми над майбутньою професією тощо.

Реформування вищої освіти висуває питання, зв'язані з мотивами навчання і праці, в ряд найактуальніших, таких, що потребують фундаментального наукового вивчення:

- психологічна структура мотивів навчальної діяльності здобувачів освіти;
- можливі типи співвідношень цих мотивів і того, що криється за тим чи іншим мотиваційним типом;
- фактори мотивації навчання;
- взаємозв'язок мотивів і стимулів;
- перебудова мотивації;
- формування у здобувачів освіти мотивів, цінних з погляду розвитку в них загальнолюдських і культурно-національних якостей особистості, переконань, пізнавальних інтересів, запитів тощо.

Мотиви учіння та праці залежать від широких соціальних та економічних умов, що змінюються разом з соціальними перетвореннями, які відбуваються у суспільстві на тому чи іншому етапі його розвитку.

Кожне оновлення супроводжується процесами руйнування стереотипів мислення, саме з цих причин упровадження інноваційних технологій навчання спочатку викликає негативну реакцію, яка теж є консервативною частиною людської психіки. Проте подібна реакція має свій корисний аспект, оскільки дозволяє новому, прогресивному довести право на існування.

Мотиви навчальної активності студентів, як свідомо здійснюваної діяльності за походженням, за відношенням до навчальної діяльності і роллю, яку відіграють мотиви як спонуки дій і вчинків здобувачів освіти в освітньому процесі, умовно поділяють на два основні види (Л. Божович, О. Леонтьєв). Один з них охоплює мотиви, безпосередньо зв'язані з навчальною діяльністю, другий – мотиви, зумовлені широкими суспільними відносинами студентів.

Педагогіка і психологія розглядає кілька груп мотивів навчання:

- широкі соціальні мотиви;
- мотиви, пов'язані з взаємовідносинами здобувача освіти у студентському колективі;
- мотиви, зв'язані з взаємовідносинами з батьками і викладачами;
- пізнавальні мотиви, інтерес до знань і процесу їх набування, бажання все знати, бути компетентним у різних галузях знань.

Серед пізнавальних мотивів перше місце посідає інтерес до знань і до процесу їх набування. Це не тільки зацікавленість змістом того, про що йдеться на занятті, а й інтерес до самого процесу набування знань, до виконання завдань різного типу, розв'язування завдань, проведення спостережень, дослідів тощо.

Однак самого змісту навчального матеріалу ще не достатньо для формування в здобувача освіти пізнавальних інтересів. На формування в здобувача освіти інтересу до знань і на процес їх здобування впливають фактори:

- чіткість і організованість освітнього процесу;
- вміле поєднання викладачем інтерактивних методів і прийомів навчання;
- ерудиція викладача;
- емоційність викладу;
- майстерне використання інформаційних технологій навчання тощо.

Широке залучення студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності на занятті – один з важливих засобів формування в них інтересу до знань.

Одним із засобів збудження і розвитку на заняттях мотивів засвоєння знань є повідомлення здобувачам освіти практичної і теоретичної значущості програмного матеріалу.

Постановка проблемного навчального завдання – важливий мотив засвоєння нових знань. Останнім часом у літературі широко висвітлюються питання, пов'язані із застосуванням проблемного навчання. Це питання заслуговує на увагу, оскільки самостійне розв'язування проблем сприяє інтелектуальному розвитку здобувача освіти, формуванню у студента творчої активності й ініціативи. Але щоб цей спосіб дав належні результати, треба так поставити перед здобувачами освіти навчальну проблему, щоб вона їх зацікавила, розв'язання якої стало б для них необхідністю і дало інтелектуальне задоволення, насолоду. Тільки за цих умов постановка проблемного завдання може бути дійовим мотивом навчання. Можна створити на занятті ситуації, коли всі здобувачі освіти включаються в процес розв'язування проблем:

1) Постановка викладачем навчальної проблеми у формі проблемного запитання, яке сформульоване відповідно до теми заняття. Наприклад, запитання: «Яке значення в природі мають комахи?» при вивченні теми «Різноманітність комах і їх роль в природі».

2) Можна рекомендувати прийом, коли здобувачів освіти знайомлять з готовим малюнком і пропонують його пояснити. Наприклад, на зоології викладач просить студентів подивитися на малюнок із зображенням археоптерикса, знайти в ньому ознаки тварин різних класів хребетних і на основі цього скласти гіпотезу про походження птахів.

3) Постановка запитання студентами. Наприклад, викладач повідомив тему про дощових черв'яків і студент задає питання: «Чому їх так називають?» Після відповідей студентів на питання можуть появитися інші запитання: «Чому дощові черви виповзають після дощу на поверхню ґрунту? Як вони дихають?» тощо.

З таким способом формування мотивів навчання тісно поєднується той, який можна назвати як створення проблемної конфліктної ситуації між наявним в здобувачів освіти досвідом і новими фактами, пояснити які на основі цього досвіду неможливо. Цей мотив полягає в створенні ситуації здивування

несподіваним ефектом, різкою невідповідністю наведеного викладачем факту з відомими студентам знаннями. Внаслідок здивування підвищується увага, збудженість орієнтувального рефлексу.

Корисно створювати ситуацію задоволення студентів успіхами в навчальній праці. Цей мотив важливий насамперед для студентів, які мають прогалини в знаннях, навчаються з труднощами, які їм стає все важче долати. З часом вони починають втрачати віру в свої сили і перестають навчатися. Тому так важливо викладачеві своєчасно створити в студентів ситуацію успіху, підбадьорити їх. У таких умовах у студентів з'являються відчуття успіху, інтелектуальна радість, повертається віра в свої сили і бажання вчитися.

Бажано створювати ситуацію задоволення успіхами і для здібних студентів. Оскільки навчання таким студентам дається легко, то вони не відчують інтелектуального задоволення. Їхній розумовий розвиток гальмується, формування інтелектуальних здібностей затримується. Тому викладачі пропонують здібним студентам завдання підвищеної складності або ставлять перед ними такі цілі, для досягнення яких треба докласти певних зусиль. Чим більше доводиться долати студентам перешкод, тим більшу відчують вони радість, досягши мети.

Отже, дуже важливо, щоб завдання для студентів відповідали їхній інтелектуальній силі і навчальним можливостям. Слід підбадьорити в потрібну хвилину тих, хто завагався, підтримати, допомогти, похвалити за найменші успіхи тих, хто не впевнений у собі або починає втрачати таку впевненість. Такий підхід є мотивом, який сприяє формуванню у здобувачів освіти позитивного ставлення до навчання.

Висновки.

Система вищої освіти, яка склалася в нашій країні, потребує аналізу з метою виявлення цінного досвіду, безумовно корисного для побудови освіти нового типу. Основним принципом побудови освіти майбутнього може стати збереження надбань минулого з гармонійним доповненням, ефективними підходами та інтерактивними методами, відомими сучасному людству.

Оцінка знань успішності студентів може бути мотивом, зовнішнім стимулом до навчання, якщо вона справедлива і ставиться завжди правильно. При цьому негативна оцінка, добре обгрунтована, спрямовує студентів на подолання недоліків у навчанні, а добра оцінка заохочує до кращих успіхів.

Здобувачі освіти завжди помічають, коли викладач з почуттям повної відповідальності оцінює їхні знання, відчують, коли він вболіває, якщо доводиться ставити незадовільну оцінку. Такий викладач готовий в кожную хвилину прийти на допомогу студентам, які її потребують, вжити всіх можливих заходів, докласти якнайбільше зусиль, щоб якість знань була вищою. Оцінюючи знання студентів, він звертає увагу на різні обставини, додатково з'ясовує їхні знання й уміння, мотивує оцінку, визначаючи, що в знаннях студентів позитивне, які в них спостерігаються недоліки або прогалини, дає поради, як їх можна подолати, висловлює при цьому оптимістичні надії на покращення успішності.

Література:

1. Галузінська М.І. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої освіти/ М.І. Галузінська, І.М. Харченко: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів – Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. – 259 с.

2. Haluzinska M.I, Fedorov M.V. Conference proceedings INTERNATIONAL SCIENTIFIC INTEGRATION 2021. "THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS» USA, OCTOBER 18-19.

3. Шулдик В.І. Педагогічний аспект диференційованого підходу до учнів у навчальному процесі. - К.: Науковий світ, 1997. - 37 с.

References:

1. Galuzinska M.I. Pedagogical learning technologies in institutions of general secondary education/ M.I. Galuzinska, I.M. Kharchenko: study guide for students of higher pedagogical educational institutions - Uman: VOC "Vizavi", 2019. - 259 p.

2. Haluzinska M.I, Fedorov M.V. Conference proceedings INTERNATIONAL SCIENTIFIC INTEGRATION 2021. "THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS" USA, OCTOBER 18-19.

3. Shuldik V.I. Pedagogical aspect of a differentiated approach to students in the educational process. - K.: Scientific World, 1997. - 37 p.

Abstract. *The system of higher education that has developed in Ukraine needs analysis in order to identify valuable experience that is definitely useful for building a new type of education. It was concluded that the term motives of educational activity is ambiguous. It was found that the classification of learning motives is one of the most difficult issues in pedagogy. Scientists classify learning motives in different ways, but mostly they distinguish cognitive, social and professional motives. Cognitive motivation takes a leading place, compared to other groups of motives in the choice of students when studying natural sciences.*

Key words: *study motives, students.*